

Werkvormen vernieuwing lokale democratie

Ontwikkeling referentiekader en selectie van ideeën en werkwijzen

Anja B.M. Smits
Gemeente Sint-Michielsgestel
Januari 2017

Samenvatting

Bij diverse gemeenten in het land wordt geëxperimenteerd met nieuwe werkvormen om de relatie tussen burger en bestuur te versterken en de kracht van de samenleving meer te benutten. Inwoners van gemeenten ontplooiën steeds vaker maatschappelijke initiatieven en zoeken zelf naar oplossingen voor maatschappelijke kwesties. De (lokale) samenleving verandert. Deze veranderende samenleving daagt gemeenten en gemeenteraden uit om op zoek te gaan naar een adequate rol en adequate werkwijzen om deze veranderingen het hoofd te kunnen bieden. Om te komen tot een vernieuwing van de lokale democratie, is ten behoeve van de gemeenteraad van Sint-Michielsgestel een onderzoek gedaan naar vernieuwende werkvormen. Hiertoe is een referentiekader ontwikkeld aan de hand waarvan een inventarisatie heeft plaatsgevonden met als opbrengst een selectie van 50 vernieuwende werkvormen. Veel van de geselecteerde werkvormen/experimenten zijn laagdrempelig en kunnen zonder of met kleine structuurwijzigingen ingevoerd worden.

1. Veranderende samenleving vraagt om nieuwe werkvormen

Inwoners van gemeenten ontplooiën steeds meer initiatieven. Naast de bestaande representatieve democratie met gekozen volksvertegenwoordigers, ontstaat een meervoudige democratie waarbij burgers zelf oplossingen zoeken voor maatschappelijke kwesties. Besluitvorming vindt steeds meer plaats in netwerken waarin de (lokale) overheid niet meer als vanzelfsprekend leidend is, maar participeert als één van de spelers in het netwerk. Sommige besluitvormingstrajecten vinden zelfs volledig buiten de (gemeentelijke) overheid om plaats. Deze ontwikkeling wordt ook wel aangeduid met de termen 'netwerkdemocratie', 'overheidsparticipatie' en 'doe-democratie'.

Voor zowel burgers als het lokale bestuur is het zinvol om de bestaande representatieve democratie te verbinden met lokale initiatieven, opdat men kan profiteren van elkaars kracht en expertise. Veel gemeenten gaan derhalve op zoek naar nieuwe werkvormen om de relatie tussen burger en bestuur te versterken en de kracht van de samenleving meer te benutten.

2. Aanleiding en doelstelling

De gemeenteraad van Sint-Michielsgestel heeft in 2016 een bewustwordingstraject doorlopen rondom bovengenoemde veranderingen in de lokale samenleving. Hiertoe is een raads werkgroep opgericht en zijn enkele informatieavonden georganiseerd. De activiteiten van de griffie en de raad in dit kader waren gericht op bewustwording van de raad m.b.t. de veranderende rol van gemeente(raad) bij overheidsparticipatie en doe-democratie en gelden als voorbereiding op het hanteren van nieuwe werkwijzen.

Doel van deze publicatie is het aandragen - ten behoeve van de gemeenteraad - van concrete ideeën en werkvormen om doe-democratie/overheidsparticipatie te stimuleren en de lokale democratie te vernieuwen. Hierdoor is deze publicatie overwegend praktisch van aard: deze geeft een momentopname weer en pretendeert niet om volledig te zijn.

3. De zoektocht naar nieuwe werkvormen: aanpak

Voor de hieronder opgestelde lijst werkvormen is een zorgvuldige selectie gemaakt uit vernieuwende ideeën, experimenten, werk- en overlegvormen waarbij is geput uit diverse bronnen. Ten behoeve van het selectieproces, is een referentiekader opgesteld. Gesproken is o.a. met diverse (griffie-)medewerkers van gemeenten. Voornaamste bron van informatie was het experimenteer- en leerprogramma 'Democratic Challenge', ondersteund door het ministerie van BZK en de VNG, gericht op vernieuwing van de lokale democratie. Diverse experimenten hiervan bevinden zich nog in de leer- en opstartfase. Bedoeling van dit programma is om via leertrajecten te komen tot tips en keuzemogelijkheden over vernieuwende werkvormen. Recentelijk nog is de urgentie van vernieuwing van de lokale democratie benadrukt door de lancering van de beweging 'Code Oranje' (op initiatief van burgemeester Blase van Vlaardingen), bedoeld om democratische vernieuwing aan te jagen en met voorhoede gemeenten te gaan experimenteren.

In het traject waarin het inventarisatieonderzoek plaatsvond en gesprekken werden gevoerd met collega's van andere gemeenten, bleek er regelmatig interesse te zijn in het eindresultaat. Om de opgedane kennis ook weer te delen, is besloten om het oorspronkelijke memorandum om te schrijven naar deze publicatie.

Referentiekader

Voor een mogelijke vernieuwing van de lokale democratie, zijn diverse ingrediënten van belang die samen het referentiekader vormen. Aan de hand hiervan heeft de selectie van vernieuwende werkvormen plaatsgevonden.

- a. Ideeën genereren/stimuleren doe-democratie
- b. Dialoog/deliberatie met samenleving vergroten
- c. Zeggenschap met burgers delen/loslaten/meebeslissen
- d. Van buiten naar binnen werken
- e. Ruimte geven
- f. Co-creatie
- g. Verbinden
- h. Raadplegen/adviseren
- i. Onderzoek (checks and balances)
- j. Versterken democratische waarden (b.v. door bevorderen transparantie besluitvorming).

4. Vernieuwende experimenten, ideeën en werk- en overlegvormen

Per werkvorm worden onderstaand de meest kenmerkende aspecten uit het referentiekader weergegeven. Alle werkvormen zijn door genummerd en gecategoriseerd om de bespreking ervan te vergemakkelijken. Er zijn zes categorieën: uiteraard zijn er uitzonderingen en overlappingsen.

4.1. Gemeenteraad

De werkvormen in deze categorie betreffen vooral experimenten en ideeën m.b.t. de gemeenteraad:

1. Motiemarkt

Voorbeeld uit Enschede, overgenomen door o.a. Almere. Organiseren van 'markt' met kraampjes in stadhuis waarin burgers hun idee kunnen 'verkopen'. Elke aangemelde burger of organisatie krijgt een plek/kraam op de markt. Raadsleden 'shoppen' langs de kramen en gaan in gesprek en zien of er iets van hun gading tussen zit. Spreekt het idee voor de gemeente hen aan, dan kunnen raadsleden dit idee adopteren en stellen samen met de initiatiefnemer een motie op ter behandeling in de gemeenteraad. In Enschede en Almere genereerde deze werkwijze al veel ideeën. Beide gemeenten hebben de datum voor de motiemarkt ook al eens afgestemd op datum behandeling van de Voorjaarsnota, met het oog op de uitwerking van ideeën in de begroting. (Vergelijkbaar experiment in Groningen 'open de raad' waarbij raadsleden ideeën adopteren)

Belangrijkste kenmerken referentiekader:

a. ideeën genereren, d. van buiten naar binnen werken, f. co-creatie, g. verbinden

2. Interviewen i.p.v. traditioneel spreekrecht in de raad

Het spreekrecht voor burgers in de raadsvergadering (conform RvO raad) vervangen door een kort interview. Aanmelden (naam inspreker en over welk agendapunt) via de griffie zoals tot nu gebruikelijk. Pilot is succesvol en loopt in Amersfoort, daar is het 2 minuten i.p.v. 5 minuten. Voorzitter (of plv. voorzitter) interviewt, daarna geeft voorzitter aan raadsleden mogelijkheid om evt. nog vragen te stellen aan de inspreker en kan de inspreker nog kort reageren. Invoeren als insprekvorm bij agendapunten raadsvergadering of bij informatieronde.

Belangrijkste kenmerken referentiekader:

b. dialoog/deliberatie met samenleving vergroten, e. ruimte geven, h. raadplegen/adviseren

3. Inloopspreekuur raad

De raadsleden houden elke maand een inloopspreekuur: dit is een informele bijeenkomst met één vertegenwoordiger van elke fractie. Aanmelden vooraf mag, maar is niet noodzakelijk. Duur: half uur tot een uur b.v. van half 8 tot half 9 in het gemeentehuis. Voorbeeld uit gemeente Zeist.

Belangrijkste kenmerken referentiekader:

b. dialoog/deliberatie met samenleving vergroten, g. verbinden, h. raadplegen, adviseren.

4. Denktank inwoners en raad

Laagdrempelige en informele bijeenkomst tussen wisselende groep raadsleden en inwoners zonder agenda op leuke locatie. Een keer per kwartaal vindt bijeenkomst plaats, op leuke plek zoals bijvoorbeeld café. Aanmelden vooraf is niet nodig. Doel is het verbeteren van interactie en relatie tussen raadsleden en inwoners. Ideeën aangeven, aandachtspunten en knelpunten signaleren, elkaar inspireren, elkaar informeren, van elkaar leren etc. Experiment in De Woerden.

Belangrijkste kenmerken referentiekader:

b. dialoog/deliberatie met samenleving vergroten, g. verbinden, h. raadplegen/adviseren

5. Praat met de gemeenteraad (in informatieronde op gemeentehuis of op locatie/werkbezoek)

Burgers melden thema aan voor informatieronde en geven zelf toelichting/afttrap in informatieronde en denken mee over invulling van de bijeenkomst (voorbereiding met griffie/ambtenaren) Presidium beslist/agendeert. Idee A.Smits Sint-Michielsgestel. Vergelijkbaar experiment: Buitenraad Lelystad.

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

a. Ideeën genereren, b. dialoog/deliberatie met samenleving vergroten, d. van buiten naar binnen werken, g. verbinden, h. raadplegen/adviseren

6. Buitenraad (Lelystad)

Burgers kunnen een thema aandragen (via website) voor bespreking met de raad. Iedere maand selecteren de fractievoorzitters van de raad een thema voor de 'buitenraad', een bijeenkomst op locatie, gericht op interactie met de samenleving, instellingen en organisaties. De invulling wordt bepaald door de lange termijn agenda, de informatiebehoefte van de raad en/of de vraag vanuit de samenleving: burgers, instellingen en organisaties: iedereen kan onderwerpen voor de buitenraad insturen. Dat geldt voor raadsleden, maar zeker ook voor inwoners die een onderwerp belangrijk vinden. De inzenders van het thema krijgen een uitnodiging om te adviseren bij de voorbereiding van de avond. Aanmelding via website en met bepaalde spelregels.

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

Ideeën genereren, b. dialoog/deliberatie met samenleving vergroten, d. van buiten naar binnen werken, g. verbinden, h. raadplegen/adviseren

7. Jongerenraad (De Wolden)

Onafhankelijke jongerenraad, ingesteld op initiatief van de gemeenteraad welke de raad adviseert over zaken die jongeren betreffen. De jongerenraad wordt ondersteunt door welzijnswerk. Voorbeeld: Jongerenraad in gemeente De Wolden. Ook in diverse andere gemeenten.

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

a. Ideeën genereren, b. dialoog/deliberatie met samenleving vergroten, d. van buiten naar binnen werken, h. raadplegen/adviseren

8. Digitale kaart maatschappelijke initiatieven

Alle maatschappelijke initiatieven in een gemeente zijn te raadplegen via een digitale kaart. Maakt initiatieven inzichtelijk. Voorbeeld: 'Heel Apeldoorn doet'. Wordt ook voorgesteld en inmiddels uitgewerkt door de wijkmakelaars van de ambtelijke fusie-organisatie van Sint-Michielsgestel en Boxtel.

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

a. ideeën genereren/stimuleren doe-democratie, g. verbinden, j. versterken democratische waarden (bevorderen transparantie besluitvorming)

9. Burgerfractie

Idee om burgers te laten mee-debatteren in de raadsvergadering (Sint-Michielsgestel, A. Smits).

Groepje burgers (bijv. 2 personen) meldt een onderwerp aan voor behandeling in de raad en debatteert zelf mee.

Presidium zet voorstel op agenda. Burgerfractie is betrokken bij voorbereiding stuk met medewerking van ambtenaren/griffie. Het gaat om de debatronde. De burgerfractie wordt begeleid door een oud-raadslid (met behulp van de griffie). Presidium beslist over al dan niet agenderen van thema.

- Variant A: burgerfractie debatteert alleen mee over thema dat ze zelf hebben aangedragen (meest haalbaar, variant B en C worden als bijkomende overdenking vermeld)
- Variant B: burgerfractie debatteert mee over eigen thema maar ook over andere agendapunten
- Variant C: burgerfractie debatteert mee over agendapunten maar levert zelf géén thema aan.

De wet verzet zich niet tegen burgers die meepraten in de raad: zij mogen echter niet deelnemen aan besluitvorming. Alleen gekozen volksvertegenwoordigers maken deel uit van de gemeenteraad en hebben de daarbij behorende status en mogen besluiten nemen etc.

NB: Idee goed doordenken op diverse onderdelen en samenstelling: bijv. welke criteria hanteert presidium voor wel/niet agenderen en wat als je een thema afwijst. Mogelijk melden zich 'actiegroepen' of belangenbehartigers aan als burgerfractie, wil je dit voorkomen of is dat geen probleem? : tenslotte ontstaat interesse vooral bij belangenbehartigers.

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

a. ideeën genereren, b. dialoog/deliberatie met samenleving vergroten, d. van buiten naar binnen werken, e. ruimte geven, h. raadplegen/adviseren

10. Referendum

D.m.v. een referendum (volksstemming) kunnen kiesgerechtigde burgers zich uitspreken over een door de gemeenteraad te nemen besluit. Om dit mogelijk te maken, dient de gemeenteraad eerst een gemeentelijke referendumverordening vast te stellen:

- De meest gekozen vorm is het raadgevend referendum, dat wordt gehouden op initiatief van (een) kiesgerechtigde burger(s)
- Daarnaast is een veelvoorkomende vorm het houden van een raadplegend referendum, dat gehouden wordt op initiatief van de gemeenteraad. (raad vraagt advies aan burgers)

De uitslag van dit type referenda is niet-bindend: dit is wettelijk nog niet mogelijk. Ieder raadslid beslist individueel in hoeverre hij zich aan de uitslag van het referendum gebonden zal achten, bijvoorbeeld bij een opkomstpercentage van minimaal X procent. De procedure en voorwaarden voor het houden van een referendum (bijv. minimum aantal ondersteuners van de aanvraag, welke onderwerpen zijn uitgesloten) worden neergelegd in de referendumverordening. Rekening is te houden met de kosten verbonden aan volksstemming, vergelijkbaar met kosten van verkiezingen. Voorstanders zien in referenda een instrument om burgers meer invloed te geven, tegenstanders vinden referenda niet passend binnen de representatieve democratie waarin volksvertegenwoordigers worden gekozen om zorgvuldige belangenafwegingen te maken.

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

b. h. raadplegen/adviseren, dialoog/deliberatie met samenleving vergroten

11. Beter scheiden fases van dialoog, debat en besluitvorming

Raad vergadert volgens BOB-model van beeldvorming, oordeelsvorming, besluitvorming, vergelijkbaar met vergadermodel Sint-Michielsgestel (informatieronde, debatronde en besluitronde. Echter met meer nadruk dan voorheen op dialoog en werkbezoeken en vergaderen op locatie. Bewoners kunnen thema's aandragen. Deel van besluitvorming (hamerstukken) wordt digitaal afgedaan. Raad werkt themagericht per kwartaal. Experiment in De Wolden, ondersteund door leerprogramma Democratic Challenge.

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

a. ideeën genereren, b. dialoog/deliberatie met samenleving vergroten, g. verbinden.

12. Vergaderen op locatie

De raad kan vergaderen op locatie in plaats van in de raadszaal op het gemeentehuis. De locatie kan afhangen van te behandelen agendapunten. Op verzoek van het presidium van Sint-Michielsgestel worden de mogelijkheden hiertoe onderzocht.

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

b. dialoog/deliberatie met samenleving vergroten, g. verbinden, j. versterken democratische waarden (bevorderen transparantie besluitvorming).

13. Werkbezoeken

De raad kan, in het kader van de oriënterende fase van het besluitvormingsproces (informatieronde), een werkbezoek brengen, bijvoorbeeld aan een bedrijf of organisatie. Dit is niet nieuw, maar gepleit wordt voor het vaker inzetten van dit instrument. Bijv. bezoek raad aan bedrijven in het kader van vaststellen geurverordening. Zie ook wijkscouw/de raad op pad, nr. 43.

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

b. dialoog/deliberatie met samenleving vergroten, g. verbinden, h. raadplegen, adviseren.

14. Gemengde raadscommissie /adviescommissie met raadsleden en (gelote) burgers

Raadscommissie op grond van artikel 82 Gemeentewet met zowel burgers als raadsleden die besluitvorming van de raad voorbereiden en met het college en/of burgemeester kunnen overleggen. Een lid van de raad is voorzitter van de raadscommissie. Een dergelijke raadscommissie kan besluitvorming voorbereiden en adviseren m.b.t concrete agendapunten, maar kan zich ook (misschien beter) richten op onderwerpen in een vroegere fase van het besluitvormingsproces. De gemengde samenstelling van raadsleden en burgers zorgt voor verbinding samenleving-politiek. De raadscommissie bereidt voor en adviseert, maar neemt géén besluiten. Agendering vindt plaats via het presidium. Raadscommissie kan algemeen zijn of zich richten op één specifiek domein, bijv. sociaal domein.

Nadenken over samenstelling: burgers via loting of werven uit de diverse geledingen in de gemeenschap (ondernemers, onderwijs, maatschappelijke instellingen), evt. geborgde zetels zoals bij waterschappen? De burgers zijn dus niet, zoals vroeger vaak het geval was bij burger-commissieleden, aan een bepaalde fractie verbonden. De burgerleden ontvangen een commissievergoeding conform de wet. Overleggen. Idee in Sint-Michielsgestel, A. Smits.

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

g. verbinden, h. raadplegen/adviseren, dialoog/deliberatie met samenleving vergroten

15. Right to Challenge

Het Right to Challenge staat voor 'het Recht om Uit te dagen' (RtC). Oorsprong ervan ligt in Engeland. Het gaat erom dat een groep (georganiseerde) bewoners taken van gemeenten kunnen overnemen als zij denken dat het anders, beter, slimmer en/of goedkoper kan. De relatie tussen overheid en bewoners verandert met het Right to Challenge in de relatie opdrachtgever-opdrachtnemer. Veel gemeenten geven op dit moment vorm hieraan, op allerlei terreinen en in diverse vormen. Het recht is ook al formeel neergelegd in de Wet Maatschappelijke Ondersteuning. De samenleving daagt uit, de overheid staat voor de uitdaging dit recht vorm te geven. Vraag hierbij is o.a. welke taken voor RtC in aanmerking komen, alleen bestaande taken geldt het RtC ruimer? Welke groep kan uitdagen? Is de insteek een bezuinigingstaakstelling of niet, etc. Op verzoek van de gemeenteraad van Sint-Michiëlgestel (motive) worden de mogelijkheden voor inzet van het instrument Right to Challenge momenteel onderzocht door een student bestuurskunde (rapportage wordt eind januari verwacht). Door uit te dragen dat de gemeente open staat voor Right to Challenge, kan de gemeente het ontstaan van initiatieven stimuleren en taken loslaten.

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

a. Ideeën genereren/stimuleren doe-democratie, c. zeggenschap met burgers delen/loslaten/meebeslissen, e. ruimte geven

16. Burgerbegroting

Een burgerbegroting is een besluitvormend proces waarin burgers meedenken en onderhandelen over het verdelen van publieke geldbronnen van de gemeente of van maatschappelijke partijen. Bekende voorbeelden zijn de burgerbegrotingen van de stad Porto Alegre (pionier op dit gebied) en andere Braziliaanse steden, steden in Duitsland waaronder Keulen, Antwerpen maar ook Breda en Oss. Er zijn diverse vormen te onderscheiden en op diverse niveau's van participatie, maar het gaat in de meeste gevallen nog om het proces van samenwerken en meedenken, waarna de gemeenteraad beslist over de goedkeuring. Onderstaande experimenten zijn aangesloten bij de leerkring burgerbegroting van Democratic Challenge met als doel de belangrijkste lessen uit de pilots te bundelen:

- Burgerbegroting Geffen: Pilot in 2016 in 3 fases met vraag aan burgers, startbijeenkomst, begrotingsspel, themabijeenkomsten etc. uitmondend in concept begroting voor Geffen
- Breda Begroot: Experiment met diverse pilots. Community ontwikkelen die bijdraagt aan transparantie van begrotingen in Breda.
- Antwerpen: Inwoners beslissen over 10 procent van de begroting (ongeveer 1,1 miljoen) in drie fases: In fase 1 kiest men welke thema's belangrijk worden gevonden, in fase 2 worden de 1,1 miljoen verdeeld over de populairste thema's, in fase 3 kunnen bewoners concrete projecten indienen voor de besteding van het budget.
- SJEK! (Begrotingsapp) Bepaal zelf waar het geld in de buurt naar toe gaat met SJEK! : (winnaar Pink Valley 2015 innovatieve app) Je idee of plan kan vervolgens via likes en een wikipedia-achtige 'community' verder worden aangescherpt, waarna de beste ideeën uiteindelijk daadwerkelijk in praktijk worden gebracht. Pilot in Breda.

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

a. ideeën genereren/stimuleren doe-democratie, h. raadplegen/adviseren, e. ruimte geven, c. zeggenschap met burgers delen/loslaten/meebeslissen

17. Achterkamertjesverslag/verslag van de gang

Na een schorsing in de raad, doet een raadslid in de raadsvergadering verslag van hetgeen 'op de gang' is besproken en licht toe waarom hij/men bijv. van mening is veranderd, op grond van welke argumenten zoals besproken in de 'achterkamertjes'. Draagt bij aan versterken democratische waarden door bevorderen transparantie van besluitvorming. Idee raadslid Leiden.

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

j. versterken van democratische waarden: door bevorderen transparantie besluitvorming

18. Toetsingskader maatschappelijke initiatieven

Naar aanleiding van vraagstelling uit de gemeenteraad van Sint-Michielsgestel:

Kan voor raadsleden een instrument ontwikkeld kan worden als hulpmiddel en soort van toetsingskader voor raadsleden bij het kijken naar en beoordelen van maatschappelijke initiatieven?

Pilot in ontwikkeling in Sint-Michielsgestel, geplande oplevering zomer 2017

4.2. Onderzoek

Werkvormen gericht op onderzoek en/of controle.

19. Raadsleden doen vooronderzoek

Raadsleden gaan als onderzoeksteam (max 3 raadsleden) aan de slag in de verkennende fase van een besluitvormingsproces en brengen verslag uit aan college en raad. Verslag dient als oriëntatie en input bij verdere uitwerking. Pilot loopt in Amersfoort.

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

i. onderzoek (checks and balances), h. raadplegen/adviseren

20. De tweede mening

Vorm van burgerberoep met als doel betere deliberatie. (Boze) burgers die een afwijzing van de gemeente niet begrijpen kunnen in beroep bij een groep burgers. De beslissing van de gemeente wordt als second opinion voorgelegd aan leken die bereid zijn in de zaak te verdiepen en een eigen oordeel te vormen. Het panel van de Tweede Mening geeft dan een dringend advies aan de gemeente waar de gemeente alleen met argumentatie vanaf mag wijken. Bijv.: traplift van 90-jarige man uit Alphen. Deze kreeg geen traplift 'omdat hij eerder had kunnen voorzien dat traplopen moeilijk zou worden'. Leg dat eens voor aan burgers: Vinden zij ook dat de zaak genuanceerder ligt? Dat geeft dat vertrouwen! Vinden zij van niet? Dan is dat reden om de uitspraak te heroverwegen en kan de gemeente leren van hun argumenten. Iets dergelijks is al praktijk bij FBTO. Officieel experiment van 'Democratic Challenge'. Men zoekt minimaal 5 gemeenten om met dit experiment aan de slag te gaan. Aan het leertraject zijn kosten verbonden: € 3000,- (inclusief professionele begeleiding en kennisdeling etc.). Div. aanmeldingen zijn al binnen o.a. Zoetermeer. Bestuurlijk draagvlak nodig en enthousiaste ambtenaren.

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

i. onderzoek (checks and balances), h. raadplegen/adviseren

21. Burgervisitatiecommissie

Op verzoek van de gemeenteraad onderzoeken burgers een thema binnen de gemeente en rapporteren hierover aan het bestuur. Bedoeling is expertise van burgers te benutten. Samenstelling en selectie van de burgervisitatiecommissie: bijv. op uitnodiging en via aanmelding: deskundigen betrokken bij thema, andere betrokken burgers. Begeleiding vanuit de gemeente. Voorbeeld uit gemeente Oude IJsselstreek: De zes leden van de commissie zijn geselecteerd na een open oproep (met behulp van selectiecommissie, profielschets etc.) Men onderzoekt voortgang van de organisatieverandering bij de gemeente en rapporteerde aan raad, college en organisatie. Handreiking burgervisitatie is inmiddels beschikbaar.

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

h. raadplegen/adviseren, i. onderzoek

4.3. Loting

Het boek van David van Reybrouck 'Tegen verkiezingen' waarin hij de geschiedenis van de democratie beschrijft en hoe in andere tijden gebruik werd gemaakt van loting in plaats van verkiezingen (in o.a. Griekse stadsstaten en Italiaanse renaissancesteden) heeft de interesse aangewakkerd om te experimenteren met vormen van loting. Van Reybrouck staat aan de wieg van de eerste G1000 burgertop, gehouden in België (zie nr. 23). De experimenten met loting verkeren echter vaak nog in de onderzoeks- of aanloopfase. De leerkring Democratic Challenge is hierbij betrokken en beoogt dit jaar te komen tot keuzevoorbeelden en tips hierbij. Nadeel dat vaak genoemd wordt is dat bij loting de mensen die nu actief zijn (en nuttig zijn voor de gemeenschap), worden buitengesloten.

22. Sociale raad

Bestaand succesvol experiment in gemeente Peel en Maas, 3-jarige pilot.

Twee keer per jaar worden vijftig willekeurige inwoners van de gemeente uitgeloot om mee te praten en hun mening te geven over sociale vraagstukken m.b.t. uitvoering Wmo, Participatiewet en Jeugdzorg ter versterking van de lokale democratie. Aan de sociale raad wordt een oordeel gevraagd over vraagstukken waarover een besluit moet worden genomen. Het gaat dus verder dan loting-experimenten die beogen onderwerpen op de agenda te krijgen. De deelnemers worden in informatiebijeenkomst(en) voorbereid. Tijdens de bijeenkomst van de Sociale Raad gaan mensen in kleine groepjes met elkaar in gesprek over de centrale vraag. Aan het eind van de bijeenkomst komen de deelnemers tot een gemeenschappelijk oordeel, gebaseerd op de grootste gemene deler uit de diverse tafelgesprekken. Positieve ervaringen tot nu toe bij gemeente en deelnemers. Overwogen wordt instellen gelote raad m.b.t. andere domeinen bijv. Ruimtelijke Ordening. Doel is het adviseren gemeenteraad over te nemen besluiten m.b.t. sociale vraagstukken.

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

b. dialoog/deliberatie met samenleving vergroten, h. raadplegen/adviseren

23. G-1000 (burgertop via loting)

Burgertop met deelname op basis van loting, waarbij op één dag 1000 inwoners en betrokkenen met elkaar in gesprek gaan over hun eigen gemeente. Naar idee van Belgische schrijver David van Reybrouck. Zij gaan op zoek naar wat zij samen belangrijk vinden voor hun gemeente op basis van 'de dialoog'. Deze is gebaseerd op een open gesprek waaraan alle deelnemers op basis van gelijkwaardigheid deelnemen. De deelnemers kiezen met elkaar de onderwerpen, werken deze uit en maken een keuze uit de voorgestelde oplossingen. Bedoeling is om te komen tot 10 concrete voorstellen waarmee burgers zelf aan de slag gaan en 10 concrete voorstellen aan de gemeenteraad. Burgers nemen het initiatief voor een G1000, er is geen agenda of voorkeur voor bepaalde voorstellen. Alle partijen: overheid (raadsleden en ambtenaren), ondernemers, vrije denkers, gelote inwoners, doen mee om er voor te zorgen dat iedereen zich verantwoordelijk voelt voor het resultaat. Inzet van gekwalificeerde leiding en een zorgvuldig programma en spelregels. Al in diverse gemeenten in Nederland ingezet. Bruikbaar als catalysator voor ontstaan van initiatieven. Instrument is met veel enthousiasme ontvangen, heeft echter ook nadelen met name m.b.t. verwachtingenmanagement: het blijkt o.a. moeilijk om de resultaten van die dag om te zetten in acties en/of op de politieke agenda te krijgen. Ook lotingsaspect vergt extra inzet (het blijkt nodig om gelote burgers te overtuigen om mee te doen). Het G1000.nu platform biedt initiatiefnemers hulp en advies bij het organiseren van een G1000. Inmiddels zijn er ook burgertoppen zonder loting (zie nr. 30): huiskamergesprekken gevolgd door Burgertop Leiden

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

a. ideeën genereren/stimuleren doe-democratie, b. dialoog/deliberatie met samenleving vergroten, co-creatie, d. van buiten naar binnen werken, g. verbinden

24. Gelote inwoners bij oriëntatie /voorbereiding door gemeenteraad

Raadpleging van een gelote groep inwoners over een onderwerp waarover de gemeenteraad zich een beeld wil vormen, in voorbereiding op latere besluitvorming. Gesprek aan de hand van stellingen waarover de inwoners zich anoniem kunnen uitspreken via stemkastjes in de raadszaal. De raadsleden zitten op de publiekstribune en zijn toeschouwer. Er is een panel van deskundigen aanwezig die kunnen toelichten, vragen beantwoorden etc. Na deze fase wisselen inwoners en raadsleden van plaats en vindt het gesprek opnieuw plaats maar dan tussen de raadsleden. Voordeel is dat raadsleden direct inzichten van burgers kunnen meenemen en dat inwoners zien wat raadsleden met hun input doen. Pilot start binnenkort in Amersfoort tijdens wat zij noemen de 'Ronde'.

Ter afweging in Sint-Michielsgestel: het gesprek met burgers houden in informatieronde, meteen gevolgd door gesprek/discussie tussen de raadsleden in een debatronde van de raad?

Laagdrempelig, i.t.t. een radicaler experiment uit Amersfoort met gelote burgerraad, zie nr. 25.

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

b. dialoog/deliberatie met samenleving vergroten, h. raadplegen/adviseren

25. Gelote burgerraad

Opvallend experiment in ontwikkelfase in Amersfoort. In dit model ontwikkelt een planraad van deskundigen alternatieven voor een te nemen besluit. Alle partijen/mensen met een belang kunnen hun stem laten horen bij de planraad. Vervolgens neemt de gelote burgerraad van inwoners door middel van een geheime stemming een besluit zonder debat. De gemeenteraad legt van tevoren het kader vast en houdt toezicht op de procedure. Overwogen wordt de burgerraad in te stellen in de vorm van een bestuurscommissie op grond van art. 83 Gemeentewet (met overdracht van bevoegdheden van de raad). Een bestuurscommissie is in bepaalde gevallen echter ook aan te merken als bestuursorgaan in de zin van AwB hetgeen diverse vereisten met zich meebrengt. Het experiment omvat alle fases van initiatief tot besluitvorming en controle en vormt een transparant en evenwichtig systeem waarbij kennis, expertise, ervaring en belangenbehartiging op een nieuwe manier een plek krijgen. Mogelijkheden worden onderzocht, mede met Democratic Challenge.

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

c. zeggenschap met burgers delen/loslaten/meebeslissen

26. Cooperatieve wijkraad (raadsleden en gelote burgers delen zeggenschap)

Spraakmakend experiment in ontwikkelfase in Groningen, gebaseerd op systeem van 'cooperative council' uit Engeland bestaand uit vertegenwoordiging van zowel lokale politici als burgers, met gelijke invloed en zeggenschap. Juridisch is dit in Nederland niet mogelijk (de grondwet bepaalt dat de leden van de raad rechtstreeks worden gekozen door de ingezetenen) maar het Britse voorbeeld geldt als stip op de horizon naar gedeelde zeggenschap. Groningen wil een coöperatieve wijkraad instellen waarbij 20 lokale politici en gelote wijkbewoners op wijkniveau beslissingen nemen, met daaromheen digitale raadpleging van de overige wijkbewoners. Deze wijkraad beslist over (delen) van de wijk-agenda en de inzet van budgetten. Per gekozen periode rouleren zowel de lokale politici als ook de gelote wijkbewoners. Juridische haken en ogen worden nu onderzocht, in overleg met leerkring Democratic Challenge. Bij de minister van Binnenlandse Zaken wordt verzocht om 'experimenteer-ruimte' met het oog op bestaande wetgeving.

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

c. zeggenschap met burgers delen/loslaten/meebeslissen

4.4. Andere debat- en overlegvormen

27. Publieke beraadkamers

Overlegstructuur waarbij een wisselende groep mensen zich buigt over maatschappelijke thema's waar ze affiniteit en ervaring mee hebben. Iedere gemeente voert op regelmatige basis denkgesprekken met burgers, ambtenaren, (maatschappelijk) ondernemers, bestuurders en politici die zelf persoonlijk betrokken zijn bij het onderwerp dat ter tafel ligt. De inzichten zijn leidraad voor handelen en geven voeding en richting aan het college, de raad, burgers en maatschappelijke organisaties. Hiermee wordt verantwoordelijkheid voor publieke zaak verbreed en de dialoog in de samenleving vergroot. Het is een beoogd experiment uit leerkring Democratic Challenge: minimaal 5 gemeenten gezocht die willen deelnemen in experiment

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

a. ideeën genereren, b. dialoog/deliberatie met samenleving vergroten, g. verbinden, h. raadplegen/adviseren

28. Heuvelrug raadsaanpak: raad vergadert met consent methode van besluitvorming

- Raadsprogramma op basis van consent (geen deelnemer heeft een overwegend bezwaar)
- Vergaderwijze volgens BOB-model (beeldvorming, oordeelsvorming, besluitvorming) waarbij
 - toespreken door inwoners is vervangen door gesprek
 - alle deskundigen en betrokkenen, ook de behandelend ambtenaar, aan gesprek meedoen
 - flexibele gespreksvorm passend bij onderwerp, fase besluitvorming en rol betrokkenen
 - pas in laatste instantie over de resterende meningsverschillen het politieke debat ontstaat.

De raad is regisseur van het proces. Bijvoorbeeld: een via loting geselecteerde groep inwoners dacht mee over het gemeentelijk veiligheidsbeleid. Ook is via de consent methode een oplossing bedacht voor de revitalisering van de buurtfunctie van een cultuurhuis, door een werkgroep van betrokkenen, deskundigen, ambtenaren en raadsleden. De oplossing is voorgelegd aan de raad.

Een meer uitgewerkte vorm van consensus is het 'consent' waarbij de methode probeert de gelijkwaardigheid van ieders stem te organiseren. Het resultaat is dat de deelnemers het eens worden over een besluit waar niemand overwegende bezwaren tegen heeft. Zo worden afwijkende behoeften en meningen niet geïsoleerd, maar gelijkwaardig gewogen. Methode wordt vaak ingezet in het voortraject van de besluitvorming. In de raadsvergadering kan de voorzitter (samen met de raad), als zich een grote minderheid aftekent (bijv. 49% tegen, 51% voor) bijv. de consentmethode hanteren om toe te werken naar een meer gedragen besluit. Bestaand experiment in Utrechtse Heuvelrug, ondersteund door leerkring Democratic Challenge, zoekt andere gemeente(n). Zie ook www.BeterBesluit.nl (consent-methode voor besluitvorming)

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

- b. dialoog/deliberatie met samenleving vergroten, f. co-creatie, g. verbinden, h. raadplegen/adviseren, a. ideeën genereren/stimuleren doe-democratie

29. Stadsdebat/stadsgesprek

Combinatie van activiteiten en bijeenkomsten die erop gericht zijn om door debat en gesprek zoveel mogelijk informatie en ideeën van inwoners te verzamelen over een duidelijk vooraf bepaald thema. Op herkenbare en inspirerende plek, deelnemers worden uitgenodigd (meestal) of geloot. Maatwerk t.a.v. doelgroepen en debatvormen. Doel : verkenning onderwerp waarna uitkomsten goed aangeven waar de keuzes liggen voor het stadsbestuur. Voorbeeld: opstellen Energieplan door gemeente Utrecht, stadsgesprek Culemborg over bezuinigingen op kunst en cultuur en stadsgesprek Venlo over sociale structuurvisie. Utrecht zoekt naar manieren om de uitkomsten van stadsgesprekken aan te vullen met digitale middelen (bijv. Argu).

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

- b. dialoog/deliberatie met samenleving vergroten, a. ideeën genereren, g. verbinden, h. raadplegen/adviseren, f. co-creatie

30. Burgertop met voorafgaand huiskamergesprekken (Leidse burgertop L750)

Burgertop die tot stand komt via huiskamergesprekken (en niet via loting zoals bij G1000).

In fase 1 kunnen burgers zich aanmelden als gespreksleider of als deelnemer aan de gesprekken. Als gespreksleider nodig je anderen uit, familie, vrienden, deskundigen, thuis in je woonkamer of op een laagdrempelige plek, in een klas of buurthuis. Doel is om met elkaar in gesprek te gaan over wat je belangrijk vindt in je eigen gemeente/leefomgeving en zo te komen tot een lijst met aandachtspunten, een agenda voor de stad die als input kan dienen voor de politiek, gemeente en instellingen, bedrijven en inwoners. In fase 2 vinden de gesprekken plaats in groepen van 8 tot 10 personen. In fase 3 vindt de burgertop plaats (in Leiden op 22 maart '17). Tijdens de burgertop worden de ideeën en wensen uit de huiskamergesprekken in concrete plannen en ideeën vertaald, samen met vertegenwoordigers uit politiek, maatschappelijke organisaties en bedrijfsleven etc. In fase 4 (vastleggen en uitvoeren) wordt een top 10 van beste ideeën opgesteld en burgerpanels gevormd om de ideeën uit te werken en te bezien hoe je van idee tot uitvoerbaar plan komt. (Nog een voorbeeld is de Burgertop Venray, waarbij deelname tot stand komt via aanmelding. In Venray is ook een Jongerenburgertop georganiseerd.)

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

a. ideeën genereren, b. dialoog/deliberatie vergroten, d. van buiten naar binnen, h. raadplegen/adv.

31. Thema-platform

Organiseer een platform voor behandeling/bespreking van een bepaald thema of domein, een soort van burgertop gericht op een bepaald thema. Idee in Sint-Michielsgestel, A. Smits.

Zowel raadsleden als burgers, organisaties (de drie o's ondernemers, overheid onderwijs'), experts, ambtenaren, de hele gemeenschap is uitgenodigd. Doel van de thema-bijeenkomst is het verkennen van het thema en evt. knelpunten en uitdagingen, genereren van ideeën en, in een vervolgfase, afspreken wie wat kan en gaat doen. Wie pakt welke taak zelf op, wie (bijv. gemeente) kan daarbij faciliteren met (juridische) kennis of middelen, welke partijen kunnen samenwerking verkennen etc. Taken worden benoemd en verdeeld.

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

a. ideeën genereren/stimuleren doe-democratie, b. dialoog/deliberatie met samenleving, d. van buiten naar binnen, f. co-creatie, c. zeggenschap delen/meebeslissen/loslaten, h. raadplegen/adviseren.

32. Agora model voor gespreksvoering

Het agoramodel, ontwikkeld door filosoof en 'denker des vaderlands' René Gude, is een snel furor makend gespreksmodel dat geschikt is om ingewikkelde kwesties in kaart te brengen, je eigen perspectief te verbreden, meningsverschillen te duiden en een gezamenlijke visie te ontwikkelen. Te gebruiken bijvoorbeeld in voorbereidende fase besluitvormingstraject.

Daarbij worden 4 verschillende leefsferen en 4 oefensferen onderscheiden: we leven in privéhuizen, werken in private gebouwen, organiseren onszelf rond publieke gebouwen en besturen de samenleving vanuit politieke gebouwen. Om het leven in deze 4 levenssferen goed te laten verlopen, trainen we ons in 4 gebouwen/sferen: religie, filosofie/onderwijs, kunst en sport. In elke type gebouw heersen andere normen en waarden. Overal ter wereld zijn dezelfde gebouwen te vinden in steden rondom het plein (agora). Ieder mens heeft een eigen voorkeur voor bepaalde sferen. Door het 'plein over te steken' en mentaal of fysiek een ander gebouw in te lopen, en zo de leidende beginselen van die sfeer te verkennen, ontstaan eye-openers en nieuwe inzichten en worden goede gesprekken en oplossing van complex lijkende problemen mogelijk. Workshops en trainingen zijn beschikbaar.

Boekje René Gude: Het agoramodel: de wereld is eenvoudiger dan je denkt.

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

b. dialoog/deliberatie met samenleving vergroten, g. verbinden, h raadplegen/adviseren

33. Deep Democracy

Onder Nelson Mandela in Zuid Afrika ontwikkelde dialoogmethode om stem van minderheid maximaal mee te laten wegen bij besluitvorming. Dialoogmethode 'Deep Democracy' kan door de raad worden ingezet om een grondige dialoog te voeren. De raad wordt proactief, houdt beraadslagingen en consultaties, zoekt diepgang, verkent de tegenstem en komt na lastige gesprekken tot gedragen besluitvorming. Mensen komen in beweging, leren sterke overtuigingen los te laten en werken vanuit gezamenlijkheid. Deep Democracy draagt zo bij aan het creëren van een gemeenschap. Experiment ondersteund door leerkring Democratic Challenge: experiment zoekt gemeente(n). Zie ook Z-battle Zeist, nr. 35. Workshops en trainingen beschikbaar.

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

b. dialoog/deliberatie met samenleving vergroten, g. verbinden, h. raadplegen/adviseren

34. Mijn Den Bosch

Via bestaande netwerken toekomstvisies/ideeën van inwoners ophalen. Dus juist niet via oproep, enquête of campagnes maar via verbinders die de netwerken kennen en het proces aanjagen.

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

1. ideeën genereren, h. raadplegen/adviseren, d. van buiten naar binnen werken,

35. Z-battle (ideeënwedstrijd Zeist)

Gemeente nodigt inwoners uit om met een goed idee te komen voor de stad. Inwoners zullen tegen elkaar moeten strijden (debatteren en/of pitchten en presenteren om hun plan te kunnen realiseren. Een gemixte jury van inwoners, college- en raadsleden en ambtenaren beoordelen een top 3. Vervolgens worden is het de kunst om ná de battle met alle inwoners de plannen te verbeteren middels het voeren van een dialoog. Zo worden alle bewoners, ook de verliezers, weer betrokken. Dialoogmethode zoals bij G-1000 en volgens principes van 'Deep democracy' dat recht doet aan minderheidsstandpunt. Zie ook nr. 33.

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

a. ideeën genereren, dialoog/deliberatie met samenleving vergroten

36. Drietrapsraket

Methode waarmee (buurt)bewoners in drie stappen initiatieven aandragen en bepalen welke initiatieven worden uitgevoerd.

In stap 1 krijgen inwoners een uitnodiging om initiatieven in te dienen ter verbetering van de buurt met een uitnodiging voor een startbijeenkomst. Tijdens de startbijeenkomst onderscheiden inwoners op basis van de ingediende initiatieven enkele centrale thema's.

In stap 2 kunnen inwoners initiatieven indienen op het gebied van de geselecteerde thema's.

In stap 3 bepalen inwoners welke initiatieven ze willen uitvoeren.

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

a. ideeën genereren, b. f. co-creatie, h. raadplegen/adviseren, b. dialoog/deliberatie met samenleving vergroten

37. Ouderenproof

Methode om de kennis en praktijkervaringen van senioren in kaart te brengen en te verwerken in het seniorenbeleid van de gemeente. Alle senioren in een wijk worden uitgenodigd voor een startbijeenkomst. Aanwezigen worden geïnformeerd over het project en uitgenodigd om deel te nemen aan themagroepen. De deelnemers aan de themagroepen gaan vervolgens in een tijdsbestek van ongeveer zes maanden een inventarisatie maken van de woonomgeving. Elke themagroep behandelt een ander onderwerp. De senioren geven daarbij hun oordeel over het huidige aanbod en ze geven aanbevelingen voor toekomstige voorzieningen. De uitkomsten en aanbevelingen van de themagroepen worden verwerkt in een eindrapport. In een slotbijeenkomst wordt het eindrapport gepresenteerd en als advies overhandigd aan de verantwoordelijke wethouder met als doel om bij de vorming van seniorenbeleid rekening te houden met de uitkomsten en aanbevelingen van het project. Voorbeeld: Delft. .

Verder zijn er diverse gemeenten met een Seniorenraad, waaronder Boxtel.

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

a. ideeën genereren, b. dialoog/deliberatie met samenleving vergroten/h. raadplegen/adviseren, f. co-creatie

38. Integrale gesprekstafel

Werkwijze waarbij in een gemeentelijke kern een integrale belangentafel rondom een thema wordt ingesteld, met als deelnemers burgers/organisaties/verenigingen en integraal team ambtenaren uit diverse disciplines, uitmondend in een advies aan de gemeenteraad. De integrale gesprekstafel heeft de volgende kenmerken:

- a. Deelnemers: integraal team ambtenaren uit diverse domeinen/disciplines, burgers, organisaties/verenigingen, géén deelname door bestuurders.
- b. Alle deelnemers kunnen hun belang verwoorden: ook belangen minderheid komen aanbod.
- c. Partijen samen aan tafel i.p.v. bilateraal gesprekken tussen gemeente en één partij.
- d. Vorm van co-creatie van onderop, zoektocht. Belangrijke aandachtspunten: de tijd voor nemen, uitgaan van belangen deelnemers, feiten/informatie uitwisselen, vertrouwen, resulterend in meer begrip/samenwerking, veranderbereidheid. Open houding en rol ambtelijke ondersteuning (als procesbegeleider): juiste gesprekstechnieken hanteren.
- e. Uitmondend in advies aan de gemeenteraad (bijv. na 6 maanden).

Een recent voorbeeld: voorzieningenkaart gemeente Oss/Geffen, draaiboek beschikbaar

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

- f. co-creatie, a. ideeën genereren, b. dialoog/deliberatie met samenleving vergroten, h. raadplegen/adviseren

39. De 24 uur van Horst aan de Maas

24-uurs sessie in het gemeentehuis met samenleving, bestuur en organisatie op 20/21 mei 2016. De rol van de gemeente verandert door o.a. meer maatschappelijke initiatieven en een terugtrekkende overheid. 24 uur lang praat en werkt men samen aan dit onderwerp om inspiratie op te doen en samen te kijken naar evt. gevolgen voor elkaars rol en manier van werken. Ter versterking organisatiekracht van inwoners, maatschappelijk middenveld en ondernemers en het gemeentelijk apparaat (inclusief wethouders en raadsleden).

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

- g. verbinden, b. dialoog/deliberatie met samenleving vergroten, h. raadplegen/adviseren, a. ideeën genereren

4.5. Wijkgericht

Werkvormen die met name (maar niet alleen) wijkgericht worden ingezet.

40. Inzet van wijkmakelaars

Wijkgericht/gebiedsgericht werken vraagt om een verandering van de gemeentelijke organisatie. De wijkmakelaars leggen de verbinding tussen de gemeente en de inwoners en tussen inwoners onderling en vormen zo een instrument voor het stimuleren van overheidsparticipatie: Ze zijn vaak 'buiten' en zichtbaar voor iedereen in de wijken. Wat ze 'buiten' horen en zien, nemen ze mee terug naar 'binnen', zodat de gemeente kan aansluiten, ondersteunen en faciliteren. De gemeente sluit zo goed mogelijk aan bij wat er in de samenleving speelt en maakt zoveel mogelijk ruimte voor mensen met goede initiatieven. Het spreekt vanzelf dat raadsleden er bij gebaat zijn goed geïnformeerd te worden door de wijkmakelaars, o.a. door het hanteren bijvoorbeeld van een 'digitale kaart' (zie nr. 8), of d.m.v. informatiebijeenkomsten of notities.

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

g. verbinden, d. van buiten naar binnen werken, e. ruimte geven, a. stimuleren doe-democratie

41. Wijkboekhouding

De wijkboekhouding brengt de publieke, private en particuliere geld- en waardestromen van een wijk of gebied in beeld. Wat kost het om de mensen en de wijk draaiende te houden? Hoeveel geld stroomt er de wijk in? En waar wordt dat geld aan uitgegeven? En wat is er aan vakmanschap, ondernemende kracht, groen, gebouwen, kennis, onderwijs, zorg, cultuur, historie? De wijkboekhouding bouwt aan een platform waarin deze geld- en waardestromen inzichtelijk worden en waar verschillende partijen zelf aan bij kunnen dragen. De wijkboekhouding combineert open data (bijv. van het CBS) met lokale data. Hiervoor wordt speciale software ontwikkeld waardoor de informatie op wijkniveau voor iedereen via internet toegankelijk wordt. Op deze manier zorgt de wijkboekhouding voor meer transparantie en maakt het gemakkelijker voor mensen om initiatieven te ontplooien. Op basis van de informatie van de wijkboekhouding kan een wijk of dorp in gesprek gaan met de gemeente over samenwerking of geheel eigen, ondernemende businessmodellen maken om zelf, collectief een aantal vitale functies in een wijk te gaan organiseren (bijv. zorg). Prototype is ontwikkeld: leerkring Democratic Challenge zoekt gemeenten om hiermee het experiment aan te gaan.

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

j. versterken democratische waarden door bevorderen transparantie, a. stimuleren doe-democratie

42. Wijkcheque

De gemeente stelt een budget beschikbaar voor een wijk, maar het beheer van het budget wordt in handen gelegd van een regiegroep van 5 a 7 wijkbewoners. De regiegroep heeft de leiding over het project en beoordeelt de ideeën en plannen die door de bewoners worden ingediend. Alleen voorstellen die worden goedgekeurd, maken aanspraak op een wijkcheque. Voorwaarden: alleen wijkbewoners mogen voorstellen doen en het plan of idee moet voldoende draagvlak hebben in de wijk en gericht zijn op verbetering van leefbaarheid in de wijk en uitvoerbaar zijn. Voorbeeld: gemeente Almere met project: 'Zelf bedacht, zelf gedaan'. Ook andere gemeenten waaronder Amersfoort werken met buurtbudgetten waarbij een commissie van buurtbewoners zelf oordelen over de plannen en inzet van het budget. Het inzetten van een wijkbudget wordt ook door wijkmakelaars genoemd als een belangrijk instrument voor het gebiedsgericht werken en het stimuleren van maatschappelijke initiatieven.

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

e. ruimte geven, c. zeggenschap met burgers delen/loslaten/meebeslissen

43. Wijkschouw/de Raad op pad

Op afspraak wordt een bezoek aan een wijk/buurt gebracht waarbij samen met inwoners bekeken wordt wat er speelt en hoe evt. de leefbaarheid kan worden verbeterd. Dit kan op allerlei manieren worden vormgegeven (wandeling/bijeenkomst, aan de hand van prioriteiten) en met wisselende partijen en deelnemers. Dit instrument wordt ook voorgesteld door de wijkmakelaars m.b.t. gebiedsgericht werken. Zorgvuldig dient te worden afgestemd wie deelnemen aan een wijkschouw, bijvoorbeeld indien raadsleden zouden willen deelnemen of zelf een schouw als instrument willen inzetten. Voorbeeld: Gemeente Raalte: 'de Raad op Pad', waarbij de raad een kern bezoekt met een lege agenda en gaat 'luisteren' (of een themabijeenkomst organiseert waarbij inwoners een onderwerp via een 'pitch' onder de aandacht brengen). De opbrengst van het bezoek (of de bijeenkomst) wordt besproken in een raadsvergadering.

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

g. verbinden, h. raadplegen/adviseren, b. dialoog/deliberatie met samenleving vergroten

44. Dorpsraad/wijkraad

Geen nieuw instrument, maar veel gemeenten hanteren dorps- en wijkraden als manier om de afstand tussen burgers en bestuur te verkleinen en burgers meer invloed te geven. Zij dienen over het algemeen ter advisering van het college van B&W. Dorpsraden komen voor in vele samenstellingen, benamingen en verschijningsvormen: de juridische basis verschilt (van informele groep of gestructureerd platform zonder juridische basis tot rechtspersoon in de vorm van een vereniging of stichting). De benamingen lopen uiteen: dorpsraad, leefbaarheidsgroep, werkgroep etc. Ook de gemeenteraad zelf kan, op grond van de gemeentewet, een (advies)commissie instellen die als dorpsraad fungeert: de dorpsraad heeft dan een formelere status. In Boxtel is een dorpsraad actief (dorpsraad Liempde) die het college van B&W adviseert. Voorbeeld van praktisch instrument genoemd door de wijkmakelaars van de fusieorganisatie van Sint-Michielsgestel en Boxtel.

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

h. raadplegen/adviseren, g. verbinden, b. dialoog/deliberatie met samenleving vergroten

45. Bewonersplatform

Veelgebruikte overlegstructuur voor het oppakken van bepaalde (leefbaarheids-) thema's. Platform voor samenwerking en afstemming, Veelal niet verankerd in rechtspersoon. Voorbeeld instrument genoemd door de wijkmakelaars: in Boxtel zijn in samenspraak met wijkbewoners en de gemeente wijkontwikkelingsplannen opgesteld.

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

a. ideeën genereren/stimuleren doe-democratie, b. dialoog/deliberatie met samenleving vergroten, g. verbinden, h. raadplegen/adviseren

4.6. e-Democracy

Door ontwikkelingen in digitale technologie ontstaan er steeds meer mogelijkheden om (directe) betrokkenheid van burgers online vorm te geven, om zo de informatiepositie en de invloed van de burger te vergroten (ophalen meningen van burgers, faciliteren discussies). Er komen steeds meer ideeën en tools op dit gebied: het is aan te bevelen de mogelijkheden van e-democracy verder te (laten) onderzoeken. Hieronder enkele voorbeelden:

46. Youmee

Nieuwe app in ontwikkeling voor burgerparticipatie voor iedereen vanaf 12 jaar. Gemeenten kunnen raadsvoorstellen/onderwerpen in Youmee plaatsen en zich hierbij richten op één wijk, meerdere wijken of de hele gemeente. Inspraak en dialoog via de app: burgers, organisaties, politici kunnen hun mening geven of eigen onderwerp plaatsen plaats- en tijdonafhankelijk vanaf hun smartphone, tablet of pc. Deelnemen is laagdrempelig en gemakkelijk. Zo kan men meningen vernemen, alvorens besluitvorming in de raad plaatsvindt, input van burgers meenemen etc. Pilot begin 2017 in Zoetermeer. Scholen betrokken bij testfase. Gemeenten(n) gezocht. Zie youmee.nl

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

a. ideeën genereren, g. verbinden, b. dialoog/deliberatie met samenleving vergroten, d. van buiten naar binnen werken, h. raadplegen/adviseren

47. Buurtapp

Een landelijk te downloaden app (via app store) die het mogelijk maakt voor buurtbewoners om elkaar te vinden, beter te leren kennen en makkelijker met elkaar te communiceren: besloten sociaal netwerk/internetplatform. Leerkring Democratic Challenge zet zich in om de Buurtapp nog beter geschikt te maken voor communicatie tussen burgers en gemeentelijke overheden. Daardoor zal in de toekomst de communicatie tussen buurtbewoners onderling, en buurtbewoners en de overheid soepeler verlopen. Experimenten in Hengelo, Cuyk, Vlaardingen etc. Op straat- wijk- of gemeenteniveau in te zetten.

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

g. verbinden, b. dialoog/deliberatie met samenleving vergroten

48. Tip Panel (vorm van burgerpanel)

Online panel voor het maandelijks raadplegen van burgers over actuele thema's en raadsvoorstellen. Gemeente wint tips in: Terugkoppeling van uitkomst van de raadpleging in huis aan huis blad en op website gemeente. College en raad wegen tips mee. Daarna pas besluitvorming. Voorbeeld: Horst aan de Maas (panel met 1600 leden van 40.000 inwoners), TimpooiLaarbeek: 1000 leden van de 22.000 inwoners. Nu in 8 gemeenten. Experiment zoekt andere gemeente(n).

Belangrijkste kernmerken referentiekader:

h. raadplegen/adviseren, b. dialoog met samenleving vergroten, g. verbinden,

49. Burgerpanel

Bestaand burgerpanel Sint-Michielsgestel:

- Vaker inzetten voor raadplegingen.
- Uitbreiden met meer inwoners.
- Geloot burgerpanel? Wordt over gedacht in Leiden.
- Apart Jongerenburgerpanel instellen? Online reageren is voor jongeren laagdrempelig.

Belangrijkste kenmerken referentiekader:

h. raadplegen/adviseren, i. onderzoek, b. dialoog met samenleving vergroten, g. verbinden,

50. Digitaal platform (meerdere experimenten)

- Argu: Online platform om politieke betrokkenheid te vergroten: ideeën delen, discussie voeren.
- City4U.

Belangrijkste kenmerken referentiekader:

a. ideeën genereren, b. dialoog met samenleving vergroten, g. verbinden, d. van buiten naar binnen werken

5. Conclusies van het onderzoek

Veel van de geselecteerde werkvormen/experimenten zijn laagdrempelig en kunnen zonder of met kleine structuurwijzigingen als pilot ingevoerd worden. Een groot deel van de experimenten met als kenmerken het vergroten van dialoog en deliberatie en advisering/raadpleging vallen hieronder. Experimenten met het delen van zeggenschap zijn wat schaarser want ze zijn moeilijker vorm te geven. Enkele spraakmakende experimenten zijn wat radicaler en fundamenteler van aard (bijv. nr. 24 gelote burgerraad en nr. 25 coöperatieve wijkraad) en kunnen wellicht vooral dienen als inspiratie en 'stip op de horizon' naar een meervoudiger democratie met gedeelde zeggenschap.

Het bovenstaande referentiekader met de selectie van werkvormen ter vernieuwing van de lokale democratie, is opgesteld ten behoeve van de gemeenteraad van Sint-Michielsgestel maar kan ook van nut zijn voor andere gemeenteraden. De gemeenteraad kan een keuze maken uit bovenstaande ideeën/werkvormen welke nadere uitwerking verdienen en/of in aanmerking komen om mee te gaan experimenteren. De meeste experimenten vergen actie van de gemeenteraad/griffie zelf, bij sommige experimenten kan de raad aan het college verzoeken deze nader te onderzoeken en/of te implementeren.

Over de auteur

Anja Smits is werkzaam als raadsadviseur / plv. griffier van de gemeente Sint-Michielsgestel en adviseert gemeenteraad en presidium m.b.t. evaluaties en ontwikkeling van werkwijzen van de raad.

Momenteel ligt de focus op vraagstukken m.b.t. de veranderende rol van de gemeenteraad en de noodzaak tot vernieuwing van de lokale democratie.

Indien u meer informatie over het artikel wenst, opmerkingen of suggesties heeft, bent u van harte uitgenodigd om contact op te nemen:

Telefoon: 073-5531 135

E-mail: a.smits@sint-michielsgestel.nl

LinkedIn: www.linkedin.com/in/anja-smits-95553433